

A tudós könyvtárosi életút margójára

**A könyvtártörténetről a jövő internetéig. Tanulmányok a 70 éves
Bényei Miklós köszöntésére**

Szerk. Boda István. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2013. 271 lap

Az ünnepi tanulmánykötet Bényei Miklós nyugalmazott egyetemi docens, az MTA doktora, címzetes egyetemi tanár születésének évfordulójára készült. A szélesebb közönség a Debreceni Egyetem Informatikai Kara és a Kar Könyvtárinformatika Tanszéke által 2014. június 21-én, az ünnepelt tiszteletére rendezett tudományos konferencián és könyvbemutatón ismerhette meg. A huszonnégy szerző a kiadvánnyal olyan személyiséget köszönt, akit méltán neveznek tudós könyvtárosnak, történésznek, a szakmai elődök emlékét megbecsülő, s egyben az újabb és

újabb könyvtáros generáció törekvéseit, kutatói tevékenységét is segítő, támogató, az egész magyar könyvtárügy, a könyvtár- és információtudomány kiemelkedő egyéniségének.

Szerafinné Szabolcsi Ágnes *Köszöntőjében* felidézi Bényei Miklósnak Eötvös József könyvtáráról, a debreceni sajtótörténetről, Kosuth Lajos személyéről és neves könyvtári gyűjteményekről szóló írásait, amelyekre az emlékező már tanulmányai során felfigyelt. Szól későbbi személyes szakmai találkozásokról, az ünnepelt oktatási módszeréről, óravezetéséről, tudósi szín-

tű felkészültségéről, s egyben, ahogyan fogalmaz, „halk, finom stílusáról”, a mögötte felhalmozódó ismeretekről.

Az *Előszót* a kötet szerkesztője, Boda István jegyzi. Már az első bekezdésben jól felépített gondolat-
tal vázolja fel a szerzők írásain keresztül a kötet legfontosabb üzenetét. „Egy olyan kötethez bevezetést írni, amely a magyarországi könyvtár- és információtudomány egyik legismertebb, legmeghatározóbb – és az együtt eltöltött évek jogán bízvást kimondhatom, egyik legbölcsebb és legszélesebb látókörű – személyiségét, a 70 éves Bényei Miklóst köszönti, és amelyet a lényegéből fakadóan a multidiszciplináris könyvtár- és információtudományi szakma kiválóságai tiszteltek meg írásaikkal, nemcsak nagy megtiszteltetés, hanem kiváló alkalom is azoknak a kérdéseknek az áttekintésére és átgondolására, amelyek az elmúlt időszakban és a jelenben – valamint előrejutóan, a közel- és alighanem a távoli jövőben is – a könyvtár- és információtudomány vizsgálódásainak középpontjában álltak, ill. állnak.”

A köszöntő sorok és az előszó után a tanulmányokat három nagy fejezetbe csoportosítva találjuk. Szinte minden írásban olvashatunk az adott szerző Bényei Miklóshoz kötődő személyes kapcsolatáról, de azok tartalmazznak szakmai és emberi értékelést is. A tanulmányok válogatása, a kötet felépítése hozzájárul az ünnepelt sokoldalú bemutatásához, a jeles személyiség gazdag életútjának méltó megismertetéséhez. A kötet végére így áll össze Bényei Miklós közel félévszázados munkássága.

A könyvtáros képzés múltja, jelene és jövője című első fejezetben hat tanulmány olvasható. Bazsa György esszészerű írásában az 1989-ben, az országban elsőként Debrecenben induló informatikus-könyvtáros képzés szervezéséről, a tartalmi elképzelésekről, az értékelhető kezdeti tapasztalatokról olvashatunk. Az írás több mint húsz éve jelent meg, de ma is olyan, mondhatni filozofikus gondolatokat közvetít a szakot felvállaló Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karának akkori dékánja, amit sokaknak meg kellene ismernie, akik a könyvtárüggyel, a könyvtáros képzéssel foglalkoznak. Igen érdekes gondolatsort olvashatunk például az informatikus-könyvtáros szak elnevezéséről, tartalmának elemzéséről, valamint a képzési cél kidolgozásának egyes elemeiről, a tantervről, a tantárgyakról, a belső struktúráról, az arányokról, arról a környezetről, amit Debrecen város meghatározó oktatási, kutatási intézményei biztosítanak a korszerű képzéshez.

Boda István szerzői szerepben a Debreceni Egyetem Könyvtárinformatikai Tanszék első három évéről szól. Az előzmények felvázolása során többek említése mellett, mint Bazsa György, Arató Mátyás, Gomba Szabolcsné, szól Bényei Miklós meghatározó szerepéről a képzés kialakításában, sikerességében. Az első évek történetének részletes bemutatása mellett a jövőképet, a stratégiát és a megvalósítás lehetőségeit, menetét is felvázolja. Pontokba szedve tárgyalja, illetve kijelöli a jövőbeli könyvtáros képzés elsődleges prioritásait, ezek között a korszerű információs tech-

nológia készség szintű alkalmazását, az oktatásban és szakképzésben való aktív részvételre történő felkészítést, megfelelő szakmai tudás biztosítását legalább egy, de lehetőleg minél több szakterületen, a megfelelő szintű idegen nyelvi kompetenciát.

Ezt követően egy-egy tanulmány szól a szombathelyi informatikus könyvtáros mesterképzés tapasztalatairól a szakmai és általános kompetenciák fejlesztésében, az egeri informatikus könyvtáros képzés 20 évéről, valamint az online információkeresési kurzus oktatási tapasztalatairól a Nyíregyházi Főiskolán. Mind a három írás más intézményi háttér keretében zajló törekvésekről, eredményekről számol be, érzékeltetve az odafigyelést egymás eredményeire, a könyvtárügy közös szolgálatát. A szombathelyi tanulmányt három szerző jegyzi: Pálvölgyi Mihály, Murányi Péter és Bogárné Lovász Katalin. Az egeri képzésről Lengyelne Molnár Tünde és Kis-Tóth Lajos ír, a nyíregyházi képzés tapasztalatairól pedig Szerafinné Szabolcsi Ágnes.

Bartos Éva és Hangodi Ágnes arról a több mint tíz éves tevékenységről ír, amelyet Bényei Miklós és az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete közösen tett a könyvtáros pálya jobbításáért. Részletesen mutatják be az együttműködés, a közös munka minden jelentősebb területét: a könyvtáros képzésekhez kapcsolódó helyismereti füzetek, könyv- és könyvtártörténeti tanulmánykötetek elkészítését, a Könyvtári Intézet folyóirataiban való folyamatos publikálást, a több területen végzett szakértői tevékenységet, az akkreditált helytörté-

neti témakörű képzési program kidolgozását, „A könyvtáros pálya vonzóbbá tétele” elnevezésű stratégia kidolgozását, az egyik munkacsoportban végzett közös elméleti munkát: a részvételt a segédkönyvtáros képzés előkészítésében, elfogadtatásában és bevezetésében.

A kötet második nagy részében, a *Fejezetek a könyvtár- és művelődéstörténetből* összefoglaló cím alatt hét, igen eltérő tartalmú tanulmány olvasható. Boda István úgy fogalmazza ezt meg, hogy az ezen fejezetben írt „tanulmányok sokszínűsége valóban méltó tisztelgés Bényei Miklós hasonlóan széles körű és elmélyült munkássága előtt”.

Sipos Anna Magdolna a magyar könyvtári szakirodalom hivatkozásainak és szakirodalmi szemlézésének vizsgálatáról szól a magyar könyvtárügy kialakulásának évtizedeiben, az 1876-tól 1920-ig terjedő időszakban. Egy felmérés keretében a hivatkozások vizsgálatának alkalmazásával mutatja be, hogy „...a világszerte akkoriban szárba szökő könyvtári, könyvtártudományi szakirodalmi termés hogyan jelenik meg a hasonló helyzetben lévő magyar könyvtári szakirodalomban; mely országok, könyvtári műhelyek voltak a legismertebbek, legnépszerűbbek, legnagyobb hatásúak.” A tanulmány jól igazolja, hogy a magyar könyvtári közélet és a nyilvánosság szakmaisága méltán európai ismertségű és elismertségű, a magyar kultúrpolitikához méltó minőségű és színvonalú volt.

Barátné Hajdu Ágnes a tanítók, tanárok társadalmi egyesületekben betöltött kiemelkedő szerepét mu-

tatja be Hódmezővásárhelyen, az „olvasókörök városában”, egy különösen nehéz időszakban és helyzetben. Szól a népiskolákról, a népis-kolai könyvtárakról, iskolán kívüli feladatokról, a népnevelési munkáról, társasági eseményekről, rendezvényekről, továbbá idéz néptanítók írásaiból.

Czeglédi László a Radvánszky család könyvgyűjtési tevékenységének kezdeteiről és későbbi történetéről, a radványi kastély könyvtáráról, levéltáráról, jeles könyveiről, a gyűjtés tervszerűségéről, fennmaradt katalógusköteteiről ír. A család könyv- és tudományszeretete, a tanulni vágyó ifjak támogatása, az írás gondolatisága is jól illeszkedik Bényei Miklós személyiségéhez, a kötet üzenetéhez.

Goda Éva Széchenyi munkásságának azon kiemelkedő területét mutatja be, amelynek a közért, a közjóért való tevékenység áll a középpontjában. Ma is hasznos és megcsízelendő a tanulmány elején közzétett idézet, amelyet Széchenyi 1823. december 24-én, éppen 191 éve írt naplójába: „Egy olyan országban, melyben oly csekély a közösségi szellem, mint a mienkben, ahol mindenki csak magával törődik, és a közre nem gondol, véleményem szerint valamilyen egyesítés kezdete lényeges haszonnal jár: mert több embernek olyan vállalkozás is könnyű, mely a magánosnak egyszerűen lehetetlen marad”. Szerző írásában olyan máig meghatározó konkrét tetteket mutat be, amelyek erre szolgálnak példaként: a Nemzeti Könyvtár gondolata, az Akadémia létesítésének ügye, folyóiratok, tudós társaságok alapí-

tása, kaszinók, társalgó- és olvasóegyletek, egyesületek létrehozása.

Agárdi Péter József Attila és a Márciusi Front kapcsolatát, viszonyát elemzi különböző megközelítésekben, dokumentumok, írások, költemények tartalmának bemutatásával, értelmezésével. Bényei Miklós idézettel kezd és azzal is zárja írását. A záró Bényei gondolat összefoglalása is lehet az írásnak: „a Márciusi Front résztvevői, programjai és lapjai fontos, nagyon is szorongató művelődéspolitikai kérdésekre keresték a választ, az égetően sürgős megoldást. Válaszaikban a demokratikus, a népi-nemzeti összefogás, az európaiság, a függetlenség, az antifasizmus, és a németellenesség gondolatai egyaránt ötvöződtek, valóban a népfretpolitika szellemében próbálták megtalálni az igazi utat.”

Danyi Erzsébet a nemzet és a nemzeti identitás témaköréről, problémáiról ír Ignác Rózsa *Anyanyelve magyar* című regénye kapcsán, a regény szereplői példájának bemutatásával. A szerző a regényben keresi a választ arra, hogy „Milyen konfliktusokat eredményeznek a sztereotípiák a közösségi identításban, a kultúrában és a közép-európai tudatban, a kommunikáció különböző szintjein? Hogyan alakul a konfliktus nem vállalása identitásválság menedzselési stratégiává, és vezet teljes identitás-feladáshoz? Elég-e a kisebbségi nyelvi identitás ahhoz, hogy a többség-kisebbség kommunikációjának konfliktusai ne a kisebbség identitás-hasadását eredményezzék a »hamis tudat« irányába manipuláló többségi eszközök felhasználásával?”

Szabó József a kör fogalmáról, definíciójáról, ismeretének hasznosságáról, akár életmentő fontosságáról ír, amit a Jókai regényből Krisztyán Tódor példájával szemléltet az olvasóval. A sok érdekes információ között pl. egy Kr.e. 1750-ben keletezett papirusztekercs matematikai leírásából megtudhatjuk, hogy már akkor világos volt a kör fogalma, s az, hogy van területe is.

A kötet harmadik nagy egysége *A helytörténetről a jövő könyvtára felé* címet viseli. Koltay Tibor olyan kérdésekről ír, amelyek érintik a könyvtár egészét, s szorosan kapcsolódnak Bényei Miklós jól ismert munkáihoz. Gyakran idézi álláspontját, nézeteit. „Bényei Miklós szerint a helyismereti munka része az egyetemes információáramlásnak. A helyi, az országos és egyetemes információk körének szoros kapcsolódása mindig is megfigyelhető volt, de a számítástechnika és a távközlés változásai nyomán különösen előtérbe került.”

A következő tanulmány, Nyiri-Müller Zsuzsanna munkája helyismereti kitekintés. Szerző bemutatja Európa legrégebbi közigazdaságtudományi szakkönyvtárának fontosabb történelmi állomásait, méltán kiemelkedő múltját, s jelenkori helyzetét, ezen belül számos kérdést tárgyalva, mint a gyűjtőkör, az állomány nagysága, történeti gyűjteményének értékes darabjai, katalógusai, minőségi szolgáltatásai. Végül a jövőről, a könyvtárakkal szemben támasztott új követelményekről, a jövőbeli szerepvállalásról ír.

Tanyiné Kocsis Anikó írása a modern szolgáltatás-felfogással foglalkozik, a szolgáltatások rend-

szerét veszi sorra. A megújult szolgáltatásokat négy könyvtár példáján keresztül elemzi.

Nagy László összefoglalja azokat a vezetői ismereteit, tapasztalatait, amelyeket három iskolaalapító, köztük Bényei Miklós példáján keresztül sajátított el és gyakorolt. Eszenyiné Borbély Mária pedig írásában a debreceni Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központban végzett szervezeti önértékelés eredményeiről ad számot. A leírtakon túl azért is fontos, hogy a tanulmány bekerült a kötetbe, hisz az intézmény Bényei Miklós munkahelye is volt hosszú évek óta, egészen 2005-ig.

Tóth Erzsébet mint korábbi tanítvány köszönti Bényei Miklóst. Előbb Mátyás király könyvtára létrehozásának előzményeiről, céljáról ír, majd annak fejlődéséről egészen 1472-ig. Szól az 1476-os kedvező változásról, fordulatról, kiemelten Taddeo Ugoletto érdemeiről. Ezek között a görög kódexek jelentős mennyiségben való beszerzéséről, a könyvtár berendezéseinek elkészítéséről, a korvinák címerrel való ellátásáról, a kötések elkészítéséről stb. Foglalkozik a tanulmány a könyvtár fejlesztésének tervszerűségével, a korvinák szövegkritikai értékelésével, tartalmi gazdagságával, a fordítótevékenységgel. Végül Mátyás művének összeomlását elemzi, számokkal érzékelteti a könyvtár nagyságát, továbbá az OSZK digitalizálási törekvéseit, eddig elért eredményeit.

Tóvári Judit áttekintést ad az Európai Unió információs politikájáról és programjairól az 1990-es évektől napjainkig. Ezt követően szól az európai digitális könyvtár (*The Eu-*

ropean Library, TEL) programjának előzményeiről, létrejöttéről és fejlesztésének irányairól. A tanulmány zárásaként az amerikai kulturális emlékezet programját ismerteti, kitér annak sokoldalú felhasználására az oktatásban.

Bényei Miklós 2003 és 2012 közötti önéletrajza, valamint ezen időszak szakirodalmi és publicisztikai munkássága zárja a kötetet. A 38 oldalas összeállítást ő maga készítette. Az önéletrajzi kiegészítésben a tudós könyvtáros első helyen említi az unoka születését. Olyan egyszerűséggel, szeretetet sugárzó módon ír családi körülményei változásáról, betegségéről, amit csak az ilyen képességű emberek tudnak megtenni. Erre az időszakra esik számos szakmai munkája, eredménye mellett az MTA Doktora tudományos fokozat megszerzése, a címzetes egyetemi tanár kitüntető cím és egyéb elismerések adományozása. Publikációs tevékenységének ismertetése éves bontásban, azon belül is időrendben haladva veszi számba a köteteket, tanulmányokat, bibliográfiákat, cikkeket, előadásokat, lektori véleményeket.

A kötetet a szerzőket bemutató adatsor és a *Tabula Gratulatoria* zárja.

A könyv, annak ellenére, hogy huszonnégyszerző munkája, egységes stílusú, olvasmányos, külön értéke, hogy az egyes tanulmányok végén gazdag szakirodalmat találunk. Igényes tartalmában és külle-

mében is. A kötet címválasztása is jó. A borító Tolnai Zsolt keze munkáját dicséri. Hiányossága talán egy mutató. Ajánlom a kötetet mindazoknak, akik Bényei Miklóst ismerik, vagy szeretnék jobban megismerni, s ajánlom nem csak a szakma képviselőinek, gyakorlóinak, hanem minden értékes gondolat, írás iránt érdeklődőnek.

A recenzióírás előírt szabályain túllépve, a könyvismertetés végén talán megengedhető, hogy én is tisztelegjek Bényei Miklós előtt. Tisztelgek, mint debreceni, mint könyvtáros, informatikus-könyvtáros, mint akinek megadtott, hogy hosszabb ideig közvetlenül is ismerjem Őt, együtt dolgozhassak is vele. Ismerhettem, mint könyvtárvezetőt, egyetemi oktatót, tudományos kutatót, szakmai szervezetek meghatározó egyéniségét. Mindig, minden helyzetben igazi emberi és szakmai értékek alapján él. Nagy műveltségű, mindig szolgálatkész, kifogyhatatlannak tűnő energiával munkálkodó szakember. Emberi tartása, szerénysége, csendes derűje, bölcsessége, figyelme a könyvtári feladatokra, a fiatalabb könyvtáros nemzedék számára példaként szolgálhat.

Koósné Török Erzsébet